
ПОДІЇ ТА ПЕРСОНАЛІЇ

EVENTS AND PERSONALITIES

УДК 574-051

<https://doi.org/10.15407/jnpae2020.03.285>**ДО 80-РІЧЧЯ ІГОРЯ МИКОЛАЙОВИЧА ГУДКОВА**

27 липня виповнилося 80 років з дня народження відомого радіобіолога, професора кафедри радіобіології та радіоекології Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктора біологічних наук, професора, академіка Національної академії аграрних наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, члена редколегії журналу «Ядерна фізика та енергетика» Ігоря Миколайовича Гудкова.

Ігор Миколайович Гудков народився у с. Поздеки Кіровської області (Росія) у 1940 р. У 1947 р. родина переїхала до України, куди було направлено батька – полковника військово-ветеринарної служби, кандидата ветеринарних наук після демобілізації для науково-викладацької роботи до Білоцерківського сільськогосподарського інституту. У 1957 р. після закінчення середньої школи Ігор Миколайович вступив до Білоцерківського сільськогосподарського інституту на агрономічний факультет, а у 1959 р. перевівся на факультет ґрунтознавства і агрохімії Української сільськогосподарської академії (нині Національний університет біоресурсів і природокористування України, НУБіП України), який закінчив з відзнакою в 1962 р.

І. М. Гудков після півторарічної роботи молодшим науковим співробітником агрохімічної лабораторії Миронівської селекційно-дослідної станції вступив у 1964 р. до аспірантури Інституту фізіології рослин (ІФР) АН УРСР за спеціальністю радіобіологія. Вибір спеціальності був усвідомленим, оскільки будучи ще студентом І. М. Гудков виявляв велику зацікавленість до науково-дослідної роботи в галузі радіобіології. Вирішальним для І. М. Гудкова було знайомство з тоді ще молодим завідувачем відділу біофізики і радіобіології ІФР АН УРСР, а згодом всевітньовідомим українським радіобіологом і фізіологом рослин, засновником української школи радіобіологів рослин професором, згодом академіком НАН України Д.М. Гродзинським. Під його керівництвом Ігор Миколайович підготував і у 1967 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Фізіолого-біохімічні основи захисту рослин від радіаційного ураження», а у 1979 р. – докторську дисертацію «Гетерогенність меристем як фактор, що визначає післярадіаційне відновлення рослин». Пропрацювавши в ІФР НАН України понад 23 роки, І. М. Гудков пройшов шлях від аспіранта до заступника директора з наукової роботи, виконувача обов'язки директора інституту.

Основні наукові праці І. М. Гудкова того часу були присвячені класичним радіобіологічним напрямкам – дослідженням у галузі механізмів радіочутливості рослин, протирадіаційного захисту, післярадіаційного відновлення. Ним уперше були встановлені радіозахисні властивості деяких металів, фітогормонів, ненасичених вуглеводнів, циклічних нуклеотидів; доведена можливість позапланового синтезу ДНК у клітинах вищих рослин, опромінених іонізуючою радіацією, що є свідченням наявності в них систем репарації, роль клітинної гетерогенності у формуванні радіостійкості твірних рослинних тканин.

І. М. Гудков – учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. У гострий період розвитку аварії на ЧАЕС у 1986 - 1987 рр. І. М. Гудков очолював Міжвідомчу екологічну групу з моніторингу радіоактивного забруднення басейну Дніпра і Чорного моря при Раді Міністрів України. На основі проведених досліджень фізико-хімічного стану радіонуклідів та їхньої поведінки у водному середовищі було складено довгостроковий прогноз радіоекологічної ситуації гідросфери головної водної магістралі нашої держави, дано практичні рекомендації щодо підтримання якості води, що мали як соціальний, так і економічний ефект.

Чорнобильська аварія започаткувала новий етап у розвитку радіобіологічних досліджень, відбулася певна переорієнтація багатьох наукових підрозділів України. У 1987 р. на запрошення ректорату Ігор Миколайович повертається у свою альма-матер (НУБіП України), де засновує й очолює протягом 32 років першу в країні вузькопрофільну кафедру радіобіології та радіоекології. Поштовхом для створення кафедри стала ситуація, що виникла в сільському господарстві після аварії на ЧАЕС.

З перших місяців колектив кафедри включається у виконання завдань комплексної республіканської програми «Сільськогосподарська радіологія», метою якої було вивчення та мінімізація наслідків аварії на ЧАЕС в аграрній сфері. Основними напрямками наукових досліджень І. М. Гудкова стають роботи з міграції радіонуклідів в об'єктах сільськогосподарського виробництва, розробка теоретичних основ і практичних прийомів зменшення їхнього накопичення в рослинах та організмі продуктивних тварин, вивчення впливу радіонуклідного забруднення територій на біорізноманіття рослин, тварин, мікрофлори, що тривають дотепер. І. М. Гудков у співпраці з Д. М. Гродзинським дослідив, узагальнив та описав радіобіологічні ефекти в популяціях рослин на забруднених радіонуклідами територіях, виявив мутації, випадіння окремих видів; обґрунтував роль деяких елементів живлення у блокуванні надходження радіонуклідів у рослини та організми тварин. Продовжуючи розпочаті в ІФР НАН України роботи, в умовах забруднених радіонуклідами територій він не тільки підтвердив радіозахисну роль деяких металів-мікроелементів, але й показав їхню здатність зменшувати надходження радіонуклідів цезію і стронцію в рослини.

Наукові дослідження І. М. Гудкова мають вагомое теоретичне і прикладне значення. Піддавши всебічному аналізу як власні експериментальні дані, так і результати інших дослідників, він розробив та узагальнив систему прийомів і методів зі зниження надходження радіонуклідів у рослини, що включає особливості обробки ґрунту, внесення хімічних меліорантів, органічних та мінеральних добрив у певних кількостях та співвідношеннях, підбір культур у сівозмінах, зміни у режимах зрошення, застосування спеціальних прийомів, спрямованих на гальмування транспорту радіонуклідів міграційними шляхами.

Ігор Миколайович розробив комплексну стратегію протирадіаційного захисту людей, які мешкають на забруднених радіонуклідами територіях, засновану, з одного боку, на одержанні продукції рослинництва і тваринництва з мінімальним вмістом радіонуклідів та її споживанні, а з іншого – уведенням у раціон продуктів, що мають радіопротекторні, радіоблокуючі, радіодекоруючі властивості.

І. М. Гудков – відомий у нашій країні та за її межами як учений з різнобічними науковими інтересами в галузі радіобіології та радіоекології. За вагомі наукові результати та досягнення в галузі науки та освіти І. М. Гудков удостоєний Премії імені М. Г. Холодного АН УРСР (1987 р.), йому присвоєно звання професора зі спеціальності «Радіобіологія» (1989 р.). Визнанням наукових здобутків І. М. Гудкова було обрання його в 1995 р. членом-кореспондентом, а в 1999 р. академіком НААН України зі спеціальності «Радіобіологія» по Відділенню землеробства, меліорації і агроєкології та присвоєння у 2005 р. почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

І. М. Гудков завжди проводить активну науково-громадську й організаційну роботу. Ігор Миколайович був членом Національної комісії з радіаційного захисту населення при Верховній Раді України з дня її заснування в 1991 р. і до 2019 р., де займався питаннями радіобіології та радіоекології, протирадіаційних заходів в аграрному секторі України. Ігор Миколайович є віце-президентом Радіобіологічного товариства України, членом двох спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій, членом редколегій ряду наукових журналів, у тому числі двох міжнародних, з 1991 до 2015 р. (з перервами) – член експертної ради з біологічних наук ВАК (ДАК) України, з 2001 до 2015 р. – член секції біології Комітету з присвоєння Державних премій в галузі науки і техніки.

Ігор Миколайович як видатний учений збагатив радіобіологічну науку працями першорядного значення, його науковий доробок – понад 700 наукових та навчально-методичних праць, серед них 20 індивідуальних і колективних монографій, 19 підручників та навчальних посібників українською, російською та англійською мовами.

У НУБіП України з 2019 р. вже на посаді професора кафедри Ігор Миколайович продовжує вести основні навчальні курси «Радіобіологія та радіоекологія», «Сільськогосподарська радіоекологія», «Радіоекологічний моніторинг», керує дипломними роботами студентів, аспірантів, докторантів. Упродовж багатьох років від викладав радіобіологічні спецкурси в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, неодноразово його запрошували для читання лекцій у Московському державному університеті імені М. В. Ломоносова. Ним підготовлено 13 кандидатів і 1 доктор наук.

У 2018 р. Ігорю Миколайовичу за багаторічну плідну працю присвоєно почесне звання «Заслужений професор НУБіП України».

Редакція журналу «Ядерна фізика та енергетика» сердечно вітає Ігоря Миколайовича з ювілеєм і бажає йому міцного здоров'я, невичерпної енергії та творчої наснаги для подальших творчих успіхів!